

MINISTERIE VAN PROPAGANDA.EU

FR. ENGELS

beginselen
van het
communisme

deel 2

prijs f 0.25

marxistische
bibliotheek

FRIEDRICH ENGELS

DE BEGINSELEN VAN HET KOMMUNISME

GEAUTORISEERDE VER-
TALING VERZORGD DOOR
HET MARX-ENGELS-LENIN
INSTITUUT TE MOSKOU

TWEDE, HERZIENE EN
VERMEERDERDE DRUK

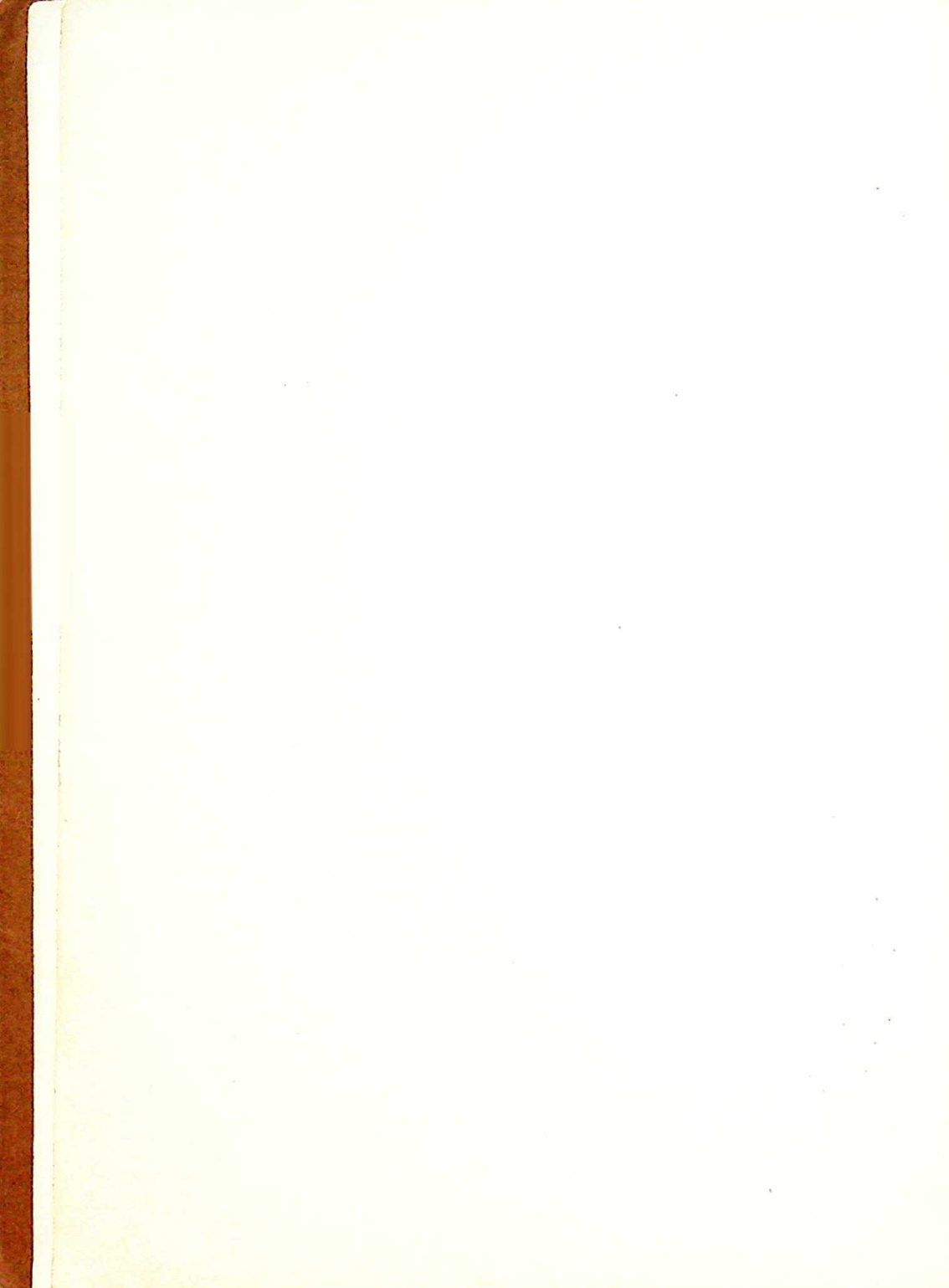
HEMONYSTRAAT 5
AMSTERDAM 1936

OPMERKING.

Het hier volgende geschrift is, vóór Eduard Bernstein het in de nagelaten papieren van Friedrich Engels vond en het — eerst in 1913! — onder de titel „Beginselen van het Kommunisme” uitgaaf, nooit in druk verschenen. Engels had het in November 1847 geschreven, werkte evenwel kort daarop samen met Karl Marx het „Kommunistische Manifest” uit (dat half Februari 1848 verscheen — kort vóór de Februari-revolutie te Parijs — 24 Februari — en de revoluties te Weenen en te Berlijn — 13 en 18 Maart) en borg het handschrift in zijn archief op. In de tussen Marx en Engels in de jaren 1847 en 1848 gewisselde brieven wordt enige malen aan dit ontwerp herinnerd, maar dan onder de titel: „Ontwerp van een Kommunistische geloofsbelijdenis”. — Hieraan is toegevoegd de rede, die Engels aan het graf van Karl Marx heeft uitgesproken.

DE REDAKTIE.

Beginselen van het Kommunisme

1. Vraag: — Wat is het kommunisme?

Antwoord: — Kommunisme is de leer van de voorwaarden voor de bevrijding van het proletariaat.

2. Vraag: — Wat is het proletariaat?

Antwoord: — Het proletariaat is die klasse der maatschappij, die haar levensonderhoud enkel en alleen uit de verkoop van haar arbeidskracht *) en niet uit de winst op één of ander kapitaal trekt, — wier wel en wee, leven en dood, wier gehele bestaan afhankelijk is van de vraag naar arbeid, dus van de wisseling der goede en slechte tijden in zaken, van de schommelingen ener ongebreidelde konkurrentie. Het proletariaat of de klasse der proletariërs is, in één woord, de arbeidende klasse van de tegenwoordige tijd.

3. Vraag: — Er zijn dus niet altijd proletariërs geweest?

Antwoord: — Neen, Armen en arbeidende klassen zijn er altijd geweest, en meestal waren de arbeidende klassen ook arm. Maar zulke armen, zulke arbeiders, die in de hier-boven aangegeven omstandigheden leefden, proletariërs dus, waren er niet altijd, evenmin als de konkurrentie altijd vrij en ongebreideld was.

4. Vraag: — Hoe is het proletariaat ontstaan?

Antwoord: — Het proletariaat is ontstaan door de industriële revolutie, die in de laatste helft der XVIIIde eeuw in Engeland plaats vond, en die zich sedert die tijd in alle beschaafde landen heeft herhaald. Deze industriële revolutie werd in het leven geroepen door het uitvinden van de stoommachine, de verschillende spinmachines, het mechanische weefgetouw en een ganse reeks van andere mechanische toestellen. Deze machines, die zeer duur waren en dus alleen door grote kapitalisten konden worden aangeschaft,

---

*) Engels schreef: „Arbeid”. Verg. evenwel de Inleiding van Engels voor het boekje van Marx „Loonarbeid en Kapitaal”. (Zie de Nederlandse vertaling, in 1935 verschenen bij „Pegasus”, bl. 8 e.v. en in het bijzonder bl. 9.) In overeenstemming hiermee hebben we hier-boven, en verder overal, waar dit nodig was, overeenkomstig de later nog meer gepreciseerde theorie van Marx en Engels, het woord „arbeid” door „arbeidskracht” vervangen. — R e d.

wijzigden de ganse, tot nu toe bestaande produktiewijze en verdrongen de toenmalige arbeiders, doordat de machines goedkopere en betere waren leverden, dan de arbeiders met hun onvolkomen spinnewielen en weefgetouwen konden vervaardigen. Deze machines leverden daardoor de industrie geheel-en-al in handen der grote kapitalisten over en maakten de geringe eigendom der arbeiders (gereedschappen, weefgetouwen enz.) volkomen waardeloos, zodat de kapitalisten spoedig alles in hun handen kregen en de arbeiders niets over hielden. Daarmee was in de vervaardiging van kledingstoffen het fabrieks-stelsel ingevoerd. Toen éénmaal de stoot voor het invoeren van de machines en het fabrieks-stelsel was gegeven, werd dit stelsel ook zeer spoedig op alle overige takken van nijverheid, n.l. in de stoffen- en boekdrukkerij, de pottenbakkerij, de metaalnijverheid, toegepast. De arbeid werd steeds meer onder de afzonderlijke arbeiders gedeeld, zodat de arbeider, die vroeger een volledig stuk werk had gemaakt, tans slechts een deel van dit stuk maakte. Deze deling van de arbeid maakte het mogelijk, dat de produkten sneller en dus goedkoper konden worden geleverd. Zij bracht de werkzaamheden van elk arbeider terug tot een zeer eenvoudige, ieder ogenblik herhaalde, mechanische handgreep, die niet slechts even goed, maar veel beter door een machine kon worden verricht. Op deze wijze geraakten al deze takken van nijverheid, de één na de ander, onder de heerschappij van de stoomkracht, de machinerie en het fabrieks-stelsel, evenals de spinnerij en de weverij. Maar daarmee geraakten ze tegelijkertijd ook volslagen in handen der grote kapitalisten en ook hier werd het laatste beetje zelfstandigheid aan de arbeiders ontfroefd. Allengs geraakten buiten de eigenlijke manufaktur ook de ambachten meer en meer onder de heerschappij van het fabrieksstelsel, doordat ook hier grote kapitalisten door het inrichten van grote ateliers *), waarbij veel kosten kunnen worden gespaard en de arbeid eveneens zeer kan worden gedeeld, de kleine meesters meer en meer verdrongen. Zo hebben we tans het punt bereikt, dat in de beschaafde landen bijna alle takken van arbeid fabriekmatig worden geëxploiteerd, — dat in bijna alle takken van arbeid het handwerk en de manufaktur door de grote industrie zijn verdrongen. Daardoor is de tot-nu-toe bestaande middelstand, in het bijzonder de kleine handwerk-meesters, meer en meer te gronde gericht, — de vroegere toestand der arbeiders volslagen omgewenteld, — en werden er twee nieuwe klassen geschapen, die allengs alle overige klassen opzwoegen, n.l.

I. De klasse der grote kapitalisten, die in alle beschaafde lan-

---

*) Franse uitdrukking voor grote werkplaatsen. — V e r t.

den reeds tans bijna uitsluitend in het bezit van alle levensmiddelen en van de, voor het voortbrengen van de levensmiddelen noodzakelijke grondstoffen en werktuigen (machines, fabrieken) zijn. Dit is de klasse der bourgeois of de bourgeoisie.

II. De klasse der geheel-en-al bezitloozen, die er op aangewezen zijn, hun arbeidskracht aan de bourgeoisie te verkopen om daarvoor de, voor hun onderhoud noodzakelijke levensmiddelen te bekomen. Deze klasse heet de klasse der proletariërs of het proletariaat.

5. Vraag: — Onder welke voorwaarden vindt deze verkoop van de arbeidskracht der proletariërs aan de bourgeoisie plaats?

Antwoord: — De arbeidskracht is een waar als elke andere, en de prijs daarvan wordt dus precies volgens dezelfde wetten bepaald als die van elke andere waar. Onder de heerschappij der grote industrie of der vrije concurrentie, — hetgeen, zoals wij zullen zien, op hetzelfde neerkomt, — is de prijs van een waar gemiddeld steeds gelijk aan de produktiekosten van die waar. De prijs der arbeidskracht is dus eveneens gelijk aan de produktiekosten van de arbeidskracht. De produktiekosten van de arbeidskracht bestaan echter in juist zoveel levensmiddelen als nodig zijn om den arbeider tot geregelde arbeid in staat te stellen en om de arbeidersklasse niet te laten uitsterven. De arbeider zal dus voor zijn arbeidskracht niet meer ontvangen dan voor dit doel nodig is. De prijs van de arbeidskracht, of het loon, zal dus het laagste, het minimum zijn, dat voor het levensonderhoud nodig is. Omdat de zaken evenwel nu eens slechter, dan weer beter gaan, zal hij nu eens meer, dan weer minder ontvangen, al naar gelang de fabrikant nu eens meer, dan weer minder voor zijn waren ontvangt. Maar evenals de fabrikant gemiddeld in goede en in slechte tijd van zaken toch niet meer en niet minder voor zijn waren ontvangt dan zijn produktiekosten *) zo zal de arbeider gemiddeld ook niet meer en niet minder dan juist dit minimum ontvangen. Deze economische wet van het arbeidsloon zal evenwel des te strenger worden doorgevoerd, hoe meer de grote industrie zich van alle takken van nijverheid meester maakt.

---

*) Ook deze categorie heeft Marx later scherper geformuleerd in deze zin: dat de fabrikant gemiddeld niet meer voor zijn waren ontvangt dan de waarde, die daarin is opgestapeld (n.l. de oude waarde der verbruikte, resp. afgesleten produktiemiddelen, die in de waar is opgenomen, en bovendien de nieuwe waarde, die de arbeider door zijn arbeid in de waar heeft gelegd. — Red.

6. Vraag: — Welke arbeidersklassen bestonden er vóór de industriële revolutie?

A n t w o o r d : — De arbeidende klassen hebben naar gelang der verschillende trappen van ontwikkeling der maatschappij in verschillende verhoudingen geleefd en verschillende posities tegenover de bezittende en heersende klassen ingenomen. In de oudheid waren de werkers de slaven der bezitters, zoals zij het zelfs in het Zuidelijk gedeelte der Verenigde Staten nog zijn *). In de middeleeuwen waren zij de lijfeigenen van de grondbezittende adel, zoals zij het nu nog in Hongarije, Polen en Rusland zijn **). In de middeleeuwen en tot de industriële revolutie toe waren er bovendien in de steden ambachtsgezellen, die in dienst van kleinburgerlijke meesters werkten, en langzamerhand kwamen met de ontwikkeling van de manufaktur arbeiders op, die reeds door grotere kapitalisten te werk werden gesteld.

7. Vraag: — Waardoor onderscheidt zich de proletariër van den slaaf?

A n t w o o r d : — De slaaf wordt eens-en-voor-altijd verkocht. De proletariër moet zich zelf iedere dag, ieder uur weer verkopen. De afzonderlijke slaaf, eigendom van een meester, heeft reeds door het belang van dezen meester een gewaarborgd bestaan, hoe ellendig dit ook moge zijn. De afzonderlijke proletariër, als-het-ware eigendom der gehele bourgeois-klass e, wien zijn arbeid alleen dan wordt afgekocht, als iemand die nodig heeft, heeft geen gewaarborgd bestaan. Dit bestaan is slechts aan de arbeiders-klass e als geheel gewaarborgd. De slaaf staat buiten de concurrentie, de proletariër staat te midden van de concurrentie en gevoelt al haar schommelingen. De slaaf geldt als een zaak, niet als een lid der burgerlijke maatschappij; de proletariër wordt als een persoon, als lid der burgerlijke maatschappij erkend. De slaaf kan dus een beter bestaan hebben dan de proletariër, maar de proletariër behoort tot een hogere ontwikkelingstrap der maatschappij en staat zelf op een hogere trap dan de slaaf. De slaaf bevrijdt zich, door van alle verhoudingen van de private eigendom slechts de verhouding der slaavernij af te schaffen en daardoor zelf eerst proletariër te worden;

---

*) Ten tijde, dat Engels deze „Katechismus“ schreef, 1847, bestond in de Verenigde Staten nog de slavernij, die in 1862 werd afgeschaft en als resultaat van de burgeroorlog in 1865 ook in de Zuidelijke staten (de eigenlijke slavenstaten, met hun uitgestrekte katoen-plantages) werd afgeschaft. — R e d.

**) In Rusland werd de lijfeigenschap in 1861 officieel afgeschaft. — R e d.

de proletariër kan zich alleen bevrijden door de private eigendom in het algemeen af te schaffen.

8. Vraag: — Waardoor onderscheidt zich de proletariër van den lijfeigene?

A n t w o o r d: — De lijfeigene heeft het bezit en het gebruik van een produktie-instrument, een stuk grond, in ruil van een gedeelte van de opbrengst of in ruil van geleverde arbeid. De proletariër werkt met produktie-instrumenten van een ander voor rekening van dezen andere, tegen ontvangst van een gedeelte van de opbrengst *). De lijfeigene geeft, den proletariër wordt gegeven. De lijfeigene heeft een gewaarborgd bestaan, de proletariër niet. De lijfeigene staat buiten de konkurrentie, de proletariër staat er in. De lijfeigene bevrijdt zich, hetzij door naar de stad weg te lopen, of door in plaats van arbeid en produkten geld aan zijn landheer te geven en vrije pachter te worden, of door zijn feodalen heer weg te jagen en zelf eigenaar te worden, in het kort: door op de één-of-andere wijze plaats te nemen onder de bezittende klasse en in de konkurrentie. De proletariër bevrijdt zich, door de konkurrentie, de private eigendom en alle klassenverschillen af te schaffen.

9. Vraag: — Waardoor onderscheidt zich de proletariër van den handwerker?

In het handschrift is het antwoord op deze vraag niet ingevuld. Er is plaats voor open gelaten. Om geen hiaat te laten, wordt hier het antwoord, bewerkt uit andere geschriften van Marx en Engels, ingelast. — De handwerker, in dit verband dus de handwerksgezel, verschilt van den modernen proletariër niet door de uiterlijke vorm der arbeidsverhouding. Zowel handwerks-gezel als fabrieksarbeider verkopen hun arbeidskracht aan den bezitter van de arbeidsmiddelen. Beiden ontvangen daarvoor loon, dat evenwel bij den handwerks-gezel in wezen als loon in natura (kost en inwoning bij den meester) wordt verstrekt. Er is echter dit grote verschil, dat „in de goede, oude tijd” de handwerksgezel de tijd van zijn dienstbaarheid voornamelijk als leertijd beschouwde, als overgang naar zijn eigen vestiging als meester, om dan zelf weer gezellen in dienst te nemen. In zijn gezellen-tijd trachtte hij zich zo goed mogelijk in zijn vak te bekwamen, dat in wezen nog zo goed als uitsluitend op handen-arbeid berustte, en enig geld op te sparen, zoveel als voor het opzetten van een eigen bedrijf, als meester, nodig was. Als hij „geluk” had, trouwde hij met een dochter van zijn meester, en trouwde zo in een bedrijf in, zodat hij, als zijn gezellen-tijd was afgelopen en hij zijn „meesterstuk” had geleverd, nu zelf weer leerlingen en gezellen in dienst kon nemen, en aan dezen ook wraak kon nemen voor wat hij in zijn eigen leerlingen- en gezellen-tijd aan slechte behandeling enz. had moeten ondergaan. Zolang de produktie-verhoudingen de overgang naar het meesterschap nog als regel toelieten, kon de klassen-tegenstelling, die tussen meester en gezel bestond, moei-

---

*) D.w.z.: tegen ontvangst van het loon, dat overigens steeds met een gedeelte van de, door den arbeider geschapen waarde overeenkomt. — R e d.

lijk tot uiting komen, vooral ook, omdat meester en gezel in de regel voortdurend en in dezelfde ruimte samenwerkten, aan dezelfde tafel, uit dezelfde pot schafften enz. Marx omschreef deze verhouding reeds in zijn „Inleiding” voor de „Duitse Ideologie” (1845) op de volgende wijze: — „De patriarchale verhouding, waarin de gezellen tot hun meester stonden, gaf aan dezen een dubbele macht, enerzijds in hun direkte invloed op het ganse leven der gezellen, en dan, omdat het voor de gezellen, die bij denzelfden meester werkten, een werkelijke band was, die hen tegenover de gezellen van de overige meesters samenhiel, en hen van dezen scheidde; en eindelijk waren de gezellen reeds door het belang, dat ze er bij hadden om zelf meesters te worden, aan de bestaande orde gebonden”. — Aan de andere kant eiste het vak zooveel kunstvaardigheid en oefening, dat het voor den meester niet zo gemakkelijk was, in plaats van een gezel, wiens gedrag hem niet beviel, een ander in dienst te nemen, waardoor de maatschappelijke positie van den gezel sterker werd. Bovendien was in de bloeitijd van het handwerk het aantal gezellen, in verhouding tot dat der meesters, volstrekt niet zo groot, zodat hun positie ook in dit opzicht beter was dan die der moderne fabrieksarbeiders.

10. Vraag: — Waardoor onderscheidt zich de proletariër van den manufaktuur-arbeider?

Antwoord: — De manufaktuur-arbeider van de XVIde tot de XVIIIde eeuw had bijna overal nog een produktie-instrument in zijn bezit: zijn weefgetouw, de spinnewielen voor zijn gezin, een stukje bouwland, dat hij in zijn vrije uren bewerkte. De proletariër bezit niets van dit alles. De manufaktuur-arbeider leeft bijna altoos op het platteland, en in meer of minder patriarchale verhoudingen tot zijn landheer of zijn werkgever; de proletariër leeft meestal in grote steden en staat tot zijn werkgever in een zuivere geld-verhouding. De manufaktuur-arbeider wordt door de grote industrie uit zijn patriarchale verhoudingen gerukt, verliest het bezit, dat hij nog had, en wordt daardoor zelf pas proletariër.

11. Vraag: — Wat waren de eerste gevolgen der industriële revolutie en de scheiding van de maatschappij in bourgeois en proletariërs?

Antwoord: — Ten eerste werd door de prijzen der industriële voortbrengselen, die tengevolge van de machinale arbeid steeds goedkoper werden, in alle landen der wereld het oude systeem der manufaktuur of op handenarbeid berustende industrie geheel vernield. Alle half-barbaarse landen, welke tot dusverre meer of minder vreemd aan de historische ontwikkeling waren gebleven en wier nijverheid tot nu toe op de manufaktuur had berust, werden hierdoor met geweld uit hun afsluiting weggerukt. Zij kochten de goedkopere waren der Engelsen en lieten hun eigen manufaktuur-arbeiders te gronde gaan. Zo zijn landen, die sedert duizenden van jaren geen vooruitgang hebben vertoond, b.v. Indië, door-

en-door gerevolutioneerd, en zelfs China gaat tans een revolutie tegemoet. Het is zó ver gekomen, dat een nieuwe machine, die vandaag in Engeland wordt uitgevonden, binnen zes jaar tijd miljoenen van arbeiders in China brodeloos maakt. Op deze wijze heeft de grote industrie alle volken der aarde met elkaar in verbinding gebracht, alle kleine, plaatselijke markten tot wereldmarkten bijeen gevoegd, overal de beschaving en de vooruitgang voorbereid, en het zó ver gebracht, dat alles, wat in de beschaafde landen gebeurt, ook op alle andere landen moet terugwerken, zodat, wanneer tans (1847) in Engeland of Frankrijk de arbeiders zich vrij maken, dit in alle andere landen revoluties met zich mee moet slepen, welke vroeger of later eveneens de bevrijding van de daar levende arbeiders veroorzaken.

Ten tweede heeft zij overal, waar de grote industrie in de plaats der manufaktur trad, de bourgeoisie haar rijkdom en haar macht in de hoogste mate ontwikkeld en haar tot de eerste klasse van het land gemaakt. Daarvan was het gevolg, dat overal, waar dit gebeurde, de bourgeoisie de politieke macht in haar handen kreeg en de vroeger heersende klassen, de aristokratie, de gildeburgers en het, deze beide vertegenwoordigende absolute koningschap verdrong. De bourgeoisie vernietigde de macht van de aristokratie, de adel, door de majoraten, of de onvervreemdbaarheid van het grondbezit, en alle voorrechten van de adel af te schaffen. Zij vernietigde de macht der gildeburgers, door alle gilden en handwerk-privileges af te schaffen. In de plaats van deze twee bracht zij de vrijë konkurrentie, d.w.z. de toestand der maatschappij, waarin ieder het recht heeft, elke tak van nijverheid naar eigen keuze uit te oefenen, en waarin hem niets bij de uitoefening daarvan kan hinderen dan het gebrek van het daartoe nodige kapitaal. Het invoeren van de vrijë konkurrentie is dus de openlijke verklaring, dat van nu af de leden der maatschappij slechts nog in zó verre ongelijk zijn, als hun kapitalen ongelijk zijn, — dat het kapitaal de beslissende macht is en dat daarmee de kapitalisten, de bourgeois, de eerste klasse in de maatschappij zijn geworden. De vrijë konkurrentie is evenwel voor het begin van de grote industrie noodzakelijk, omdat zij de enige maatschappelijke toestand is, waarin de grote industrie kan opkomen. Nadat de bourgeoisie zo de maatschappelijke macht van de adel en de gildeburgers had vernietigd, vernietigde zij ook hun ~~politieke~~ ^{politieke} macht. Zodra zij zich in de maatschappij tot de eerste klasse had verheven, proklameerde zij zich ook in politieke vorm als de eerste. Dit deed zij door het invoeren van het vertegenwoordigende stelsel, dat op de burgerlijke gelijk-

heid voor de wet berust en in de Europese landen onder de vorm der konstitutionele monarchie werd ingevoerd. In deze konstitutionele monarchieën hebben slechts diegenen het kiesrecht, die een zeker kapitaal bezitten, dus alleen de bourgeois. Deze bourgeois-kiezers kiezen de afgevaardigden en deze bourgeois-afgevaardigden kiezen door middel van het recht der belasting-weigering een bourgeois-regering *).

Ten derde ontwikkelde zich overal het proletariaat in dezelfde mate als de bourgeoisie zich ontwikkelt. In dezelfde verhouding dat de bourgeoisie rijker werd, in diezelfde verhouding werden de proletariërs talrijker. Want omdat de proletariërs slechts door het kapitaal in het werk kunnen worden genomen en het kapitaal zich alleen dan vermeerdert, als het arbeiders te-werk stelt, zo houdt de vermeerdering van het proletariaat gelijke tred met de vermeerdering van het kapitaal **). Tegelijkertijd trekt zij de bourgeoisie zowel als het proletariaat in grote steden samen, waarin de industrie op de voordeligste wijze kan worden uitgeoefend, en verleent door deze opéénhopping van een grote massa op één plaats de proletariërs het bewustzijn van hun kracht. Verder: hoe meer zij zich ontwikkelt, hoe meer nieuwe machines worden uitgevonden, die de handenarbeid verdringen, des te sterker drukt de grote industrie het loon, zoals reeds werd gezegd, tot zijn minimum naar beneden en maakt daardoor de toestand van het proletariaat meer en meer onverdragelijk. Zo bereidt zij enerzijds door de wassende ontevredenheid, anderzijds door de groeiënde kracht van het proletariaat een revolutie van de maatschappij door het proletariaat voor.

12. Vraag: — Wat waren de verdere gevolgen der industriële revolutie?

A n t w o o r d : — De grote industrie schiep in de stoommachine en de overige machines het middel, de industriële produktie binnen korte tijd en met geringe kosten tot in het oneindige te vermeerdere. De uit deze grote industrie noodzakelijkerwijs voortkomende vrijë konkurentie nam bij deze gemakkelijkerheid der produktie zeer

---

*) De konstitutionele monarchie ontwikkelt zich later tot de burgerlijke republiek (burgerlijke democratie), waarin het algemeen kiesrecht formeel de gelijkheid van alle burgers, ook de proletariërs, proklameert, ofschoon het in werkelijkheid slechts de diktatuur van de bourgeoisie maskeert. — R e d.

***) Marx heeft dit in hetzelfde jaar 1847 gepreciseerd door het bewijs te leveren, dat bij verder gaande ontwikkeling van het kapitaal de vraag naar arbeiders, ofschoon deze in gelijke mate in aantal toenemen, in verhouding hiermee vermindert. — R e d.

spoedig een uiterst fel karakter aan; een menigte van kapitalisten wierp zich op de industrie en binnen korte tijd werd meer voortgebracht dan kon worden verbruikt. Daarvan was het gevolg, dat de gefabriceerde waren niet konden worden verkocht, en dat een z.g. handels-krisis optrad. De fabrieken moesten stilstaan, de fabrikan-ten gingen bankroet en de arbeiders werden brodeloos. Overal maakte de grootste ellende haar verschijning. Enige tijd later waren de overtollige produkten verkocht, de fabrieken begonnen weer te werken, het loon steeg en geleidelijk gingen de zaken weer beter dan ooit. Maar het duurde niet lang, of er waren weer te veel waren geproduceerd en een nieuwe krisis trad in, die juist weer hetzelfde verloop had als de vorige. Zo heeft sedert het begin van deze eeuw de toestand der industrie voortdurend tussen tijdperken van voorspoed en tijdperken van krisis geschommeld, en bijna regelmatig is elke vijf tot zeven jaar zulk een krisis ingetreden, die telkenmale met de grootste ellende der arbeiders, met algemene revolutionaire opwinding en met het grootste gevaar voor de gehele bestaande toestand was verbonden *).

13. Vraag: — Wat volgt uit deze, zich regelmatig herhalende handels-krisissen?

Antwoord: — Ten eerste: dat de grote industrie, ofschoon zij zelf in haar eerste stadium van ontwikkeling de vrijë konkurrentie heeft voortgebracht, tans niettemin aan de vrijë konkurrentie is ontgroeid, — dat de konkurrentie en in het algemeen het uitoefenen van de industriële produktie door enkelingen hier-voor een kluister is geworden, die zij moet, en zal, breken; — dat, zolang de grote industrie op de huidige voet wordt gedreven, zij slechts in stand kan worden gehouden door een, zich om de zeven jaar herhalende algemene verwarring, welke telkenmale de gehele beschaving bedreigt en niet alleen de proletariërs in de ellende stort, maar ook een groot aantal bourgeois te gronde richt; — dat dus de grote industrie zelf òf geheel moet worden opgegeven, hetgeen een absolute onmogelijkheid is, òf dat zij een geheel nieuwe organisatie der maatschappij volstrekt noodzakelijk maakt, waarin niet meer afzonderlijke, met elkaar konkurrerende fabrikanten, doch de gehele maatschappij volgens een vast plan en volgens de behoeften van allen de industriële produktie leidt.

---

*) Men leze over de krisissen nader hetgeen door Engels in het desbetreffende hoofdstuk van zijn „Ontwikkeling van het socialisme van utopie tot wetenschap” is gezegd. (Bl. 63 e.v. van de Nederlandse vertaling, verschenen bij „Pegasus”, 1934.) De krisissen van de 19de eeuw in Europa vielen in de jaren: 1815, 1825, 1836, 1847, 1857, 1873, 1877, 1882, 1891, 1895, 1900. — R e d.

T e n t w e e d e : Dat de grote industrie, en de hierdoor mogelijk gemaakte uitbreiding der produktie tot in het eindeloze, een toestand der maatschappij mogelijk maken, waarin zoveel van alle levensbenodigdheden wordt geproduceerd, dat ieder lid der maatschappij daardoor in staat wordt gesteld om al zijn krachten en begaafdheden in volkomen vrijheid te ontwikkelen en in het werk te stellen, zodat juist de eigenschap der grote industrie, die in de huidige maatschappij alle ellende en alle handelskrisissen voortbrengt, juist dezelfde is, die onder een andere maatschappelijke organisatie deze ellende en deze rampzalige schommelingen zal vernietigen, zodat ten duidelijkste is bewezen: —

1. dat van nu af aan al deze euvelen slechts aan de, voor de verhoudingen niet meer passende maatschappij-orde moeten worden toegeschreven, en

2. dat de middelen aanwezig zijn om door een nieuwe maatschappij-orde deze euvelen geheel-en-al uit de weg te ruimen.

14. Vraag: — Van welke aard zal deze nieuwe maatschappij-orde moeten zijn?

A n t w o o r d : — Vóór alle dingen zal zij de exploitatie van de industrie en van alle takken van nijverheid in het algemeen uit de handen van de afzonderlijke, elkander konkurrentie aandoende enkelingen nemen en in de plaats daarvan deze takken van nijverheid aan de ganse maatschappij, d.w.z. voor gemeenschappelijke rekening, naar gemeenschappelijk plan, terwijl alle leden der maatschappij er-aan deelnemen, in exploitatie moeten geven. Zij zal dus de konkurrentie afschaffen en de associatie in haar plaats stellen. Aangezien nu de exploitatie van de industrie door enkelingen de private eigendom als noodzakelijke gevolg had, en de konkurrentie verder niets anders is dan de wijze, waarop afzonderlijke particuliere eigenaars de industrie drijven, kan de private eigendom niet worden gescheiden van de individuele exploitatie van de nijverheid en de konkurrentie. De private eigendom zal dus eveneens moeten worden afgeschaft en in de plaats daarvan zal het gemeenschappelijk gebruik van alle produktie-instrumenten en de verdeling van alle produkten volgens gemeenschappelijke overeenkomst of de z.g. gemeenschap van goederen komen. Het afschaffen van de private eigendom is zelfs de kortste en meest kenmerkende samenvatting van de omwenteling der maatschappij, die uit de ontwikkeling der industrie noodzakelijkerwijze voortvloeit, en wordt daarom terecht

door de kommunisten als voornaamste eis op de voorgrond geplaatst.

15. Vraag: — De afschaffing van de private eigendom was vroeger dus niet mogelijk?

A n t w o o r d : — Neen. Iedere verandering in de maatschappelijke orde, iedere omwenteling der eigendomsverhoudingen is het noodzakelijke gevolg geweest van het voortbrengen van nieuwe produktiekrachten, die zich niet naar de oude eigendomsverhoudingen wilden schikken. Zo is de private eigendom zelf ontstaan. Want de private eigendom heeft niet altijd bestaan, maar toen tegen het einde der middeleeuwen in de manufaktuur een nieuwe wijze der produktie werd geschapen, die niet ondergeschikt was te maken aan de toenmalige feodale gilde-eigendom, toen bracht deze, aan de oude eigendomsverhoudingen ontwassen manufaktuur een nieuwe eigendomsvorm voort, de private eigendom *). Maar voor de manufaktuur en voor de eerste ontwikkeling der grote industrie was geen andere eigendomsvorm mogelijk dan de private eigendom, geen andere maatschappij-orde dan die op de private eigendom berustte. Zolang niet zoveel kan worden geproduceerd, dat niet slechts voor allen genoeg aanwezig is, maar ook nog een overschot van produkten ter vermeerdering van het maatschappelijke kapitaal en voor verdere ontwikkeling van de produktiekrachten overblijft, zólang moet altijd een heersende, over de produktiekrachten der maatschappij beschikkende, en een arme, onderdrukte klasse bestaan. Hoe die klassen er zullen uitzien, zal van de trap van ontwikkeling der produktie afhangen. De van de landbouw afhankelijke middeleeuwen geven ons den baron en de lijfeigenen; — de steden van de latere middeleeuwen tonen ons den gildemeester en den gezel en den dagloner; — de XVIIde eeuw heeft den manufakturist en den manufaktuur-arbeider; — de XIXde eeuw den groten fabrikant en den proletariër. Het is duidelijk, dat tot dusverre de produktiekrachten nog niet zó ver waren ontwikkeld, dat voor allen genoeg kon worden geproduceerd, en dat de private eigendom voor deze produktiekrachten een belemmering, een beperking was geworden. Maar tans, nu door de ontwikkeling der grote industrie, ten eerste: kapitalen en de produktiekrachten in een voorheen nooit gekende omvang zijn voortgebracht en de middelen aanwezig zijn om deze produktiekrachten binnen korte tijd eindeloos te vermeerderen; — nu, ten tweede: deze produktiekrachten in de handen van

---

*) Nauwkeuriger: de burgerlijke, resp. kapitalistische private eigendom. — R e d.

weinige bourgeois zijn gekoncentreerd, terwijl de grote massa van het volk steeds meer tot proletariërs wordt, terwijl hun toestand in dezelfde mate ellendiger en onverdragerlijker wordt, als de rijkdommen der bourgeoisie zich vermeederen; — nu, ten derde: deze geweldige en gemakkelijk te vermeederen produktiekrachten de private eigendom en de bourgeois zó zeer over het hoofd zijn gegroeid, dat zij ieder ogenblik de meest gewelddadige stoornissen in de maatschappelijke orde te voorschijn roepen, — eerst nu is de afschaffing van de private eigendom niet slechts mogelijk, maar zelfs volstrekt noodzakelijk geworden.

16. Vraag: — Zal het afschaffen van de private eigendom langs vreedzame weg mogelijk zijn?

A n t w o o r d : — Het ware te wensen, dat dit kon gebeuren, en de kommunisten zouden zeker de laatsten zijn, die daartegen in verzet zouden komen. De kommunisten weten te goed, dat alle samenzweringen niet slechts nutteloos, maar zelfs schadelijk zijn. Zij weten te goed, dat revoluties niet opzettelijk en willekeurig worden gemaakt, maar dat zij overal en te iedere tijd het noodzakelijk gevolg waren van omstandigheden, die volstrekt onafhankelijk zijn van de wil en de leiding van afzonderlijke partijën en ganse klassen. Maar zij zien ook, dat de ontwikkeling van het proletariaat in bijna alle beschaafde landen met geweld wordt onderdrukt, en dat hierdoor door de tegenstanders der kommunisten met alle macht op een revolutie wordt heengewerkt. Wordt hierdoor het onderdrukte proletariaat ten leste in een revolutie gejaagd, dan zullen wij, kommunisten, even goed met de daad als met het woord de zaak der proletariërs verdedigen.

17. Vraag: — Zal het mogelijk zijn, de private eigendom met één slag af te schaffen?

A n t w o o r d : — Neen, evenmin als de reeds bestaande produktiekrachten met één slag zó zeer kunnen worden vermenigvuldigd, als voor het tot stand brengen van de gemeenschap noodzakelijk is. De naar alle waarschijnlijkheid intredende revolutie van het proletariaat zal dus de huidige maatschappij slechts geleidelijk omvormen en eerst dan de private eigendom kunnen afschaffen, als de daartoe nodige massa van produktiemiddelen is geschapen.

18. Vraag: — Welke ontwikkelingsgang zal deze revolutie nemen?

A n t w o o r d : — Zij zal vóór alles een democratische staats-

regeling *) en daarmee direkt of indirekt de politieke heerschappij van het proletariaat tot stand brengen. Rechtstreeks in Engeland, waar de proletariërs reeds de meerderheid van het volk uitmaken. Indirekt in Frankrijk en Duitsland, waar de meerderheid van het volk niet slechts uit proletariërs, maar ook uit kleine boeren en burgers bestaat, welke nog pas begonnen zijn, in het proletariaat over te gaan en in al hun politieke belangen meer-en-meer van het proletariaat afhankelijk worden en zich derhalve spoedig naar de eisen van het proletariaat moeten schikken. Misschien zal dit een tweede strijd kosten, die evenwel alleen met de overwinning van het proletariaat kan eindigen.

De democratie zal voor het proletariaat niet van het minste nut zijn, als zij niet terstond als middel voor het doorzetten van verdere, rechtstreeks de private eigendom aantastende en het bestaan van het proletariaat in veiligheid brengende maatregelen wordt gebruikt. De voornaamste van deze maatregelen, die zich reeds nu als noodzakelijke gevolgen van de verhoudingen voordoen, zijn als volgt:

1. Beperking van de private eigendom door progressieve belastingen; zware belasting op de erfenissen, afschaffing van het erfrecht in de zij-lijnen (broeders, neven enz.), gedwongen leningen enz.

2. Geleidelijke onteigening van de grondeigenaars, fabrikanten, spoorwegbezitters en scheepsreders, gedeeltelijk door concurrentie der staatsindustrie, gedeeltelijk rechtstreeks tegen schadeloosstelling in assignaten.

3. Verbeurdverklaring van de goederen van alle emigranten en rebellen tegen de meerderheid van het volk.

4. Organisatie van de arbeid of te-werk-stelling van de proletariërs op de nationale landgoederen, in de fabrieken en werkplaatsen, waardoor de onderlinge concurrentie der arbeiders wordt afgeschaft en de fabrikanten, zolang zij nog bestaan, worden ge-

---

*) Uit Engels' antwoord op vraag 16 en uit zijn beantwoording van vraag 18 blijkt duidelijk, dat hij onder *demokratische staatsregeling* verstaat: de staatsregeling van het heersende volk, in de engere zin van het woord dus: van de werkers, zoals Marx en Engels iets later duidelijk formuleerden in het „Kommunistische Manifest” („de eerste stap in de arbeiders-revolutie (is) de verheffing van het proletariaat tot heersende klasse”; — bl. 33/34 van de Nederlandse vertaling, 2e druk, verschenen bij „Pegasus”, 1934). Terecht wees pg. Stalin er in 1927 op: — „Engels verstond toentertijd onder democratie de diktatuur van het proletariaat”. — R e d.

noodzaakt tot het uitbetalen van hetzelfde verhoogde loon als de staat betaalt.

5. Gelijke arbeidsplicht voor alle leden der maatschappij tot aan de volledige afschaffing van de private eigendom. Het vormen van industriële legers, in het bijzonder voor de landbouw.

6. Centralisatie van het kredietstelsel en de geldhandel in handen van de staat door een nationale bank met staatskapitaal en onderdrukking van alle private banken en bankiers.

7. Uitbreiding van de nationale fabrieken, werkplaatsen, spoorwegen en schepen, ontginning van alle landerijen en verbetering van de reeds ontgonnen landerijen in dezelfde verhouding, waarin de ter beschikking der natie staande kapitalen en arbeiders vermeerderen.

8. Opvoeding van alle kinderen van het ogenblik af, dat zij de eerste moederlijke verzorging kunnen ontberen, in nationale inrichtingen en op kosten der natie. *)

9. Oprichting van grote paleizen op de nationale landgoederen als gemeenschappelijke woningen voor gemeenten (Kommunes) van staatsburgers, welke zowel industrie als landbouw beoefenen en de voordelen van het stads- en van het landleven in zich verenigen, zonder de eenzijdigheden en nadelen van beide levenswijzen te delen.

10. Het slopen van alle ongezone en slecht gebouwde woningen en stadswijken.

11. Gelijk erf-recht voor buiten-echtelijke en echtelijke kinderen.

12. Koncentratie van het geheele transportwezen in handen der natie. **).

Al deze maatregelen kunnen natuurlijk niet in-eens ten uitvoer worden gebracht. Maar de één zal steeds de andere met zich meeslepen. Is eenmaal de eerste radikale aanval op de private eigendom

---

*) In het handschrift van Engels zijn hieraan nog, in afkorting, de woorden toegevoegd: „Opvoeding en fabrikage te-zamen” (hetgeen we ongetwijfeld moeten beschouwen als een verwijzing naar de noodzakelijkheid, dat onderwijs en praktische produktieve arbeid met elkaar moeten worden verbonden). — R e d.

***) In het slotwoord voor zijn referaat in de 15de Al-Russische Konferentie der K.P.d.S.U. (op 1 Nov. 1926) las *Stalin* de hier opgesomde maatregelen voor en liet hij zien, hoe de Russische revolutie reeds voor negen tienden Engels' program der proletarische revolutie had voltrokken. — R e d.

geschied, dan zal het proletariaat zich gedwongen zien om steeds verder te gaan, steeds meer alle kapitaal, alle landbouw, alle industrie, alle transport, alle ruil in handen van de staat te concentreren. — Daar werken al deze maatregelen op aan, en zij zullen in volkomen dezelfde verhouding uitvoerbaar worden en hun centraliserende konsekventies ontwikkelen, waarin de produktiekrachten van het land door de arbeid van het proletariaat worden vermenigvuldigd. Eindelijk, wanneer alle kapitaal, alle produktie en alle ruil in handen van de staat zijn gekoncentreerd, is de private eigendom van zelf weggefallen, het geld overbodig geworden en de produktie zó zeer vermeerderd en de mensen zó zeer veranderd, dat ook de laatste vormen van verkeer der oude maatschappij kunnen vallen.

19. Vraag: — Zal deze revolutie in een enkel land alleen kunnen plaats vinden?

A n t w o o r d : — Neen *). De grote industrie heeft reeds, doordat zij de wereldmarkt heeft geschapen, alle volken der aarde, en met name de beschaafde volken in zulk een verbinding met elkaar gebracht, dat ieder afzonderlijk volk afhankelijk is van hetgeen bij

---

*) Deze vraag en Engels' beslist ontkenkend antwoord hebben een niet onbelangrijke rol gespeeld in de discussies van 1926 in de K.P.d.S.U. Stalin las in de Al-Russische Konferentie van 1 Nov. 1926 deze vraag en het antwoord daarop voor, en verklaarde: — „In de oude periode, in de periode van het vóór-monopolistische kapitalisme (de tijd dus, waarin Engels deze vraag stelde, en daarop het antwoord gaf, zooals iets later Marx en Engels het in het „Kommunistische Manifest“ in iets andere woorden herhaalden), in de vóór-imperialistische periode, toen de aardbol nog niet onder de verschillende financiersgroepen was verdeeld, — toen de gewelddadige her-verdeling van hetgeen reeds verdeeld was, voor het kapitalisme nog geen levenskwestie was, — toen de ongelijkmatigheid der economische ontwikkeling nog niet zo scherp tot uitdrukking kwam, en ook niet kon komen, zoals later, — toen de tegenstrijdigheden van het kapitalisme nog niet die trap van ontwikkeling bereikten, waarop zij het opbloeiende kapitalisme in een afstervend kapitalisme veranderden en de overwinning van het socialisme in enkele landen mogelijk maakten, in die periode was de formule van Engels onbetwistbaar juist. In de nieuwe periode, in de periode der ontwikkeling van het imperialisme, waarin de ongelijkmatigheid der ontwikkeling van de kapitalistische landen in een beslissende machtsfaktor der imperialistische ontwikkeling verandert, — waarin de, tussen de kapitalisten onvermijdelijke conflicten en oorlogen het front van het imperialisme verzwakken en een doorbreken van dit front in de afzonderlijke landen mogelijk maken, — waarin de door Lenin ontdekte wet van de ongelijkmatigheid der ontwikkeling tot het uitgangspunt van de theorie over de overwinning van het socialisme in enkele landen is geworden, — onder deze omstandigheden is de oude formule van Engels niet meer juist; — onder deze omstandigheden moet zij onvoorwaardelijk door een andere formule worden vervangen, — een formule, die van de mogelijkheid der overwinning van het socialisme in één land spreekt“. — R e d.

een ander geschiedt. Ze heeft verder in alle beschaafde landen de maatschappelijke ontwikkeling zó zeer gelijk gemaakt, dat in al deze landen bourgeoisie en proletariaat de twee beslissende klassen der maatschappij zijn geworden, — de strijd tussen beiden de voor- naamste strijd van de dag is. De kommunistische revolutie zal daarom niet maar nationaal zijn; zij zal een in alle beschaafde landen, d.w.z. ten minste in Engeland, Amerika, Frankrijk en Duitsland gelijktijdig zich ontwikkelende revolutie zijn. Zij zal zich in elk van deze landen sneller of langzamer ontwikkelen, al naar gelang het ene of het andere land een meer ontwikkelde industrie, een grotere rijkdom, een belangrijker massa van produktiekrachten bezit. In Duitsland zal zij dus het langzaamst en het moeilijkst, in Engeland het snelst en het gemakkelijkst ten uitvoer zijn te brengen. Zij zal op de overige landen der wereld eveneens op belangrijke wijze terugwerken en hun tot dan gevolgde ontwikkelingswijze volkomen veranderen, en zeer verhaasten. Zij is een universele revolutie en zal daarom ook een universeel terrein hebben.

20. Vraag: — Wat zullen de gevolgen zijn, als ten slotte de private eigendom is afgeschaft?

A n t w o o r d : — Doordat de maatschappij het gebruik van alle produktiekrachten en verkeersmiddelen, zowel als het ruilen en het verdelen van de produkten aan de privaat-kapitalisten uit handen neemt en bestuurt volgens een plan, dat uit de aanwezige middelen en de behoeften der ganse maatschappij voortkomt, worden vóór alles alle slechte gevolgen, die tans nog met de exploitatie van de grote industrie zijn verbonden, afgeschaft. De krisissen vallen weg, — de uitgebreide produktie, welke voor de huidige orde der produktie een over-produktie is en een zo machtige oorzaak der ellende, zal dan nog niet eens voldoende zijn en zal nog veel meer uitgebreid moeten worden. In plaats van ellende te veroorzaken, zal de over-produktie, boven de naaste behoeften der maatschappij uit, de bevrediging van de behoeften van allen verzekeren, nieuwe behoeften en tegelijkertijd de middelen om ze te bevredigen voortbrengen. Zij zal de voorwaarde en de aanleiding van nieuwe vooruitgang zijn; — zij zal deze vooruitgang tot stand brengen, zonder dat daardoor, zoals tot nu toe, telkens de maatschappelijke orde in verwarring wordt gebracht. De grote industrie, van de druk van de private eigendom bevrijd, zal zich ontwikkelen in een omvang, waartegen de huidige omvang al even gering afsteekt als de manufaktur tegen de grote industrie onzer dagen. Deze ontwikkeling van de industrie zal aan de maatschappij een voldoende massa van

produkten ter beschikking stellen om daarmee de behoeften van allen te bevredigen.

Eveneens zal de landbouw, waaraan ook door de druk van de private eigendom en het versnipperen van de grond wordt belet, zich de reeds gemaakte verbeteringen en wetenschappelijke ontwikkelingen eigen te maken, een geheel nieuwe vlucht nemen en aan de maatschappij een volkomen voldoende menigte produkten ter beschikking stellen. Op deze wijze zal de maatschappij voldoende produkten voortbrengen om de verdeling zó te kunnen inrichten, dat de behoeften van alle leden worden bevredigd. De splitsing van de maatschappij in verschillende, tegenover elkaar staande klassen wordt hiermede overbodig. Ze wordt echter niet slechts overbodig, ze is met de nieuwe maatschappij-orde zelfs niet in overeenstemming te brengen.

Het bestaan der klassen is voortgekomen uit de arbeidsdeling, en de arbeidsdeling, op de tot nu toe gevolgde wijze, valt volkomen weg. Want om de produktie van landbouw en industrie op de geschetste hoogte te brengen, zijn de mechanische en chemische hulpmiddelen alleen niet voldoende. De bekwaamheden der mensen, die deze hulpmiddelen in beweging zetten, moeten eveneens op een, daaraan beantwoordende wijze ontwikkeld zijn. Evenals de boeren en de manufaktuur-arbeiders der XVIIIde eeuw hun gehele levenswijze veranderden en zelf gans andere mensen werden, toen zij in de grote industrie werden gesleurd, zo zal de gemeenschappelijke produktieve werkzaamheid van geheel de maatschappij en de daaruit volgende nieuwe ontwikkeling der produktie gans andere mensen nodig hebben en ook voortbrengen. De gemeenschappelijke produktieve werkzaamheid kan niet geschieden door mensen, zoals die van tegenwoordig, die ieder met een enkele tak van produktie zijn belast, daaraan zijn geketend, daardoor worden uitgebuit, — die ieder slechts één van zijn begaafdheden ten koste van alle andere heeft ontwikkeld, — slechts een tak, of slechts de tak van een tak der gezamenlijke produktie kent. Reeds de huidige industrie kan zulke mensen steeds minder gebruiken. De gemeenschappelijk en planmatig, door de ganse maatschappij beoefende industrie veronderstelt mensen, wier begaafdheden in alle richtingen zijn ontwikkeld, die in staat zijn, het gehele stelsel der produktie te overzien. De tans door de machines reeds ondermijnde arbeidsdeling, die den een tot boer, den ander tot schoenlapper, den derde tot fabrieksarbeider, den vierde tot beursspekulant maakt, zal zo geheel en al verdwijnen. De opvoeding zal de jongelieden het gehele systeem der produktie snel kunnen doen doorlopen; zij zal hen in

staat stellen om achtereenvolgens van de ene naar de andere tak van produktie over te gaan, al naar de behoeften der maatschappij en hun eigen neigingen hen daartoe bewegen. Zij zal hun aldus het eenzijdige karakter ontnemen, dat de huidige arbeidsdeling op iedereen drukt. Op deze wijze zal de kommunistisch georganiseerde arbeid aan haar leden gelegenheid geven om hun alzijdig ontwikkelde gaven alzijdig in gebruik te nemen. Maar daarmee verdwijnen noodzakelijkerwijs ook de verschillende klassen, zodat de kommunistische georganiseerde maatschappij enerzijds niet in overeenstemming is met het bestaan der klassen, en anderzijds het tot stand brengen van deze maatschappij zelf de middelen biedt om deze klassenverschillen af te schaffen.

Hieruit volgt, dat de tegenstelling tussen stad en land eveneens zal verdwijnen. Het uitoefenen van landbouw en industrie door dezelfde mensen is reeds uit volkomen materiële oorzaken een noodzakelijke voorwaarde der kommunistische associatie. De verbroekeling der landbouwende bevolking op het land naast de opéénhoping der industriële in de grote steden, is een toestand, die slechts aan een onontwikkeld stadium van de landbouw en de industrie beantwoordt, — een hinderpaal voor alle verdere ontwikkeling, die nu reeds zeer sterk is te bespeuren.

De algemene associatie van alle leden der maatschappij voor de gemeenschappelijke en planmatige uitbuiting van de produktiekrachten, — de uitbreiding van de produktie in zulk een mate, dat zij de behoeften van allen zal bevredigen, — het ophouden van de toestand, waarin de behoeften van den een op kosten van den ander worden bevredigd, — de volslagen vernietiging van de klassen en hun tegenstellingen, — de alzijdige ontwikkeling der bekwaamheden van alle leden der maatschappij door het afschaffen van de tot-nu-toe bestaande arbeidsdeling door de industriële opvoeding, door de wisselende werkzaamheid, door het deelnemen van allen aan de door allen voortgebrachte genietingen, door het smelten van stad en land, — dit zijn de voornaamste resultaten van de afschaffing van de private eigendom.

21. Vraag: — Welke invloed zal de kommunistische maatschappij-orde op het gezin uitoefenen?

A n t w o r d: — Zij zal aan de verhouding der beide geslachten een zuiver persoonlijk karakter geven, dat alleen de daarbij betrokken personen aangaat en waarin de maatschappij zich niet heeft te mengen. Zij kan dit, omdat zij de private eigendom doet verdwijnen en de kinderen in gemeenschap opvoedt en daardoor de beide grondslagen van het tot nu toe bestaande huwelijk: de afhankelijk-

heid der vrouw van de man, en der kinderen van de ouders, door middel van de private eigendom, vernietigt. Hierin ligt ook het antwoord op het gekrijs van ultra-zedelijke filisters tegen kommunistische vrouwengemeenschap. De vrouwengemeenschap is een verhouding, die geheel tot de burgerlijke maatschappij behoort en heden-ten-dage volledig in de prostitutie bestaat. De prostitutie evenwel berust op de private eigendom en valt daarmee. De kommunistische organisatie voert dus de vrouwengemeenschap niet in, maat schaft ze in-plaats daarvan veel-eer af.

22. Vraag: — Hoe zal de verhouding der kommunistische organisatie tot de bestaande nationaliteiten zijn? *)

A n t w o o r d: — „De nationale afzonderingen en tegenstellingen der volkeren verdwijnen reeds meer en meer met de ontwikkeling der bourgeoisie, met de handelsvrijheid, met de wereldmarkt, de gelijkvormigheid der industriële produktie en de daarmee overeenstemmende levensverhoudingen. De heerschappij van het proletariaat zal ze nog meer doen verdwijnen. Verenigde aktie, altans der beschaafde landen, is een der eerste voorwaarden van zijn bevrijding. — Naarmate de exploitatie van het ene individu door het andere wordt opgeheven, wordt de exploitatie van de ene natie door de andere opgeheven. — Tegelijk met de tegenstelling der klassen binnen het raam van de natie valt de vijandige positie der naties tegen elkaar”.

23. Vraag: — Hoe zal haar verhouding zijn tot de bestaande godsdiensten?

A n t w o o r d: — „Is er diep inzicht voor nodig om te begrijpen, dat met de levensverhoudingen der mensen, met hun maatschappelijke betrekkingen, met hun maatschappelijk bestaan, ook hun voorstellingen, zienswijzen en begrippen, in één woord, ook hun bewustzijn zich wijzigt? — Wat bewijst de geschiedenis der ideën anders, dan dat de geestelijke produktie zich met de materiële vervoert? De heersende ideën van een tijd waren altijd slechts de ideën van de heersende klasse. — Men spreekt van ideën, die een gehele maatschappij revolutioneren; men spreekt daarmee slechts het feit uit, dat zich binnen het raam der oude maatschappij

---

*) De antwoorden op de vragen 22 en 23 zijn in het handschrift niet ingevuld. De leemte vullen wij wel het best aan door de overeenkomstige plaatsen van het „Kommunistisch Manifest” over te nemen. (Zie bl. 32 en 33 van de Nederlandse vertaling, verschenen bij „Pegasus”, 2e dr., 1934.) — R e d.

de elementen van een nieuwe hebben gevormd, — dat met de ontbinding van de oude levensverhoudingen de ontbinding van de oude idealen gelijke tred houdt. — Toen de antieke wereld bezig was, onder te gaan, werden de oude godsdiensten door de christelijke godsdienst overwonnen. Toen de christelijke ideën het in de XVIIIde eeuw aflegden tegen de „verlichtings“-ideën, streed de feodale maatschappij haar doodsstrijd tegen de toentertijd revolutionaire bourgeoisie. De ideën der vrijheid van geweten en godsdienst spraken slechts de heerschappij van de vrijë konkurrentie op het gebied van het weten uit..... De kommunistische revolutie is de meest radikale breuk met de overgeleverde eigendomsverhoudingen; geen wonder, dat in haar ontwikkelingsgang het radikaalst met de overgeleverde ideën wordt gebroken”.

24. Vraag: — Hoe onderscheiden zich de kommunisten van de socialisten? *)

Antwoord: — De z.g. socialisten kunnen in drie klassen worden verdeeld.

De eerste klasse bestaat uit aanhangers der feodale en patriarchale maatschappij, die door de grote industrie, de wereldhandel

---

*) In de laatste Voorrede, die Engels voor het „Kommunistische Manifest“ schreef, zette hij uit-een, waarom dit „kommunistisch“ en niet „socialistisch“ was genoemd. Hij schreef: — „En toch, — toen het verscheen, hadden wij het niet socialistisch manifest mogen noemen. Onder socialisten verston men in 1847 tweërlei soort van mensen. Enerzijds de aanhangers der verschillende utopistische stelsels, inzonderheid de Owenisten in Engeland en de Fourieristen in Frankrijk, die beiden toentertijd tot niets anders dan allens uitstervende sektes waren inéengeschrompeld. Anderzijds de menigvuldige sociale kwakzalvers, die met hun verschillende middeltjes-tegen-alle-kwalen en met iedere soort van lapwerk de maatschappelijke misstanden wilden uit de weg ruimen, zonder het kapitaal en de winst ook maar enigszins pijn te doen. In beide gevallen: lieden, die buiten de arbeidersbeweging stonden en veeleer ondersteuning zochten bij de „beschaafde“ klassen. Het deel der arbeiders daarentegen, dat, overtuigd van het ontoereikende van een uitsluitend politieke omwenteling, een grondige omvorming van de maatschappij eiste, — dit deel noemde zich toentertijd kommunistisch. Het was slechts een in het ruwe bewerkt, slechts instinktief, menigmaal ietwat grof kommunisme; maar het was machtig genoeg om twee systemen van het utopische kommunisme voort te brengen: in Frankrijk het „Ikarische“ van Cabet, in Duitsland dat van Weitling. Het socialisme betekende, in 1847, een bourgeois-beweging, het kommunisme een arbeidersbeweging. Het socialisme kon zich, altans op het Vasteland, in de salons vertonen; het kommunisme juist het tegendeel. En daar wij reeds toentertijd zeer beslist van mening waren, dat „de bevrijding der arbeiders het werk van de arbeidersklasse zelf moet zijn“; zo konden wij geen ogenblik in twijfel verkeren, welke naam van de twee wij moesten kiezen. Ook na die tijd is het ons nooit in de gedachte gekomen, hem af te wijzen“. (Zie bl. 10 van de Nederlandse vertaling van het „Kommunistische Manifest“, uitgave van „Pegasus“, 2e dr., 1934.)

en de door beide geschapen bourgeois-maatschappij is vernietigd en nog dagelijks wordt vernietigd. Deze klasse trekt uit de euvelen der huidige maatschappij de konklusie, dat de feodale en patriarchale maatschappij weer moet worden hersteld, omdat zij van deze euvelen vrij was. Al haar voorstellen gaan langs rechte of kromme wegen op dit doel af. Deze klasse van *reaktionaire socialist* zal, trots haar z.g. sympathie en hete tranen voor de ellende van het proletariaat, niettemin steeds energiek door de kommunisten worden aangevallen, want

1. streeft zij naar iets puur onmogelijks;
2. tracht zij de heerschappij der aristokratie, der gildemeesters en manufakturisten met hun gevolg van absolute of feodale koningen, beambten, soldaten en papen te herstellen, — een maatschappij, die *wel-is-waar* vrij was van de wantoestanden der huidige maatschappij, maar dan ook evenveel andere euvelen met zich meebracht en niet eens het vooruitzicht op de bevrijding van de onderdrukte arbeiders door een kommunistische organisatie bood;
3. komt zij met haar wezenlijke oogmerken telkens naar voren, wanneer het proletariaat revolutionair en kommunistisch wordt, in welk geval zij zich ook onmiddellijk met de bourgeoisie tegen de proletariërs verbindt.

De tweede klasse bestaat uit aanhangers van de huidige maatschappij, bij wie de daaruit noodzakelijkerwijs voortvloeiënde euvelen vrees voor het voortbestaan van deze maatschappij hebben gewekt. Zij streven er dus naar, de huidige maatschappij in stand te houden, maar de daarmee verbonden euvelen uit de weg te ruimen. Voor dit doel stellen de enen louter liefdadigheids-maatregelen voor, de anderen grootse hervormings-stelsels, welke onder het voorwendsel van de maatschappij te reorganiseren, de grondslagen der huidige maatschappij en daarmee de huidige maatschappij in stand willen houden. Deze *bourgeois-socialisten* zullen eveneens door de kommunisten voortdurend moeten worden bestreden, want zij werken voor de vijanden der kommunisten en verdedigen de maatschappij, die de kommunisten juist omver willen werpen.

De derde klasse, eindelijk, bestaat uit democratische socialist, die langs dezelfde weg als wij, kommunisten, een gedeelte der onder vraag 18 aangegeven maatregelen willen, doch niet als overgangsmiddelen naar het kommunisme, maar als maatregelen, die toereikend zijn om de ellende af te schaffen, — de euvelen der huidige maatschappij te doen verdwijnen. Deze *demokratische socialist*

zijn of proletariërs, die over de voorwaarden van de bevrijding hunner klasse nog niet voldoende zijn ingelicht, of zij zijn vertegenwoordigers der kleine burgers, — van een klasse, die tot aan het veroveren van de democratie toe, en de daaruit voortvloeiende socialistische maatregelen in velerlei opzicht hetzelfde belang heeft als de proletariërs. De kommunisten zullen zich derhalve op de ogenblikken van handelen met deze democratische socialistten moeten verstaan en in het algemeen voor het ogenblik een zoveel mogelijk gemeenschappelijke politiek met hen moeten volgen, in zoverre deze socialistten niet in dienst der heersende bourgeoisie treden en de kommunisten aanvallen. Dat deze gemeenschappelijke wijze van handelen de discussie over de geschillen met hen niet uitsluit, spreekt van zelf.

25. Vraag: — Wat is de houding der kommunisten tegenover de overige politieke partijen van onze tijd (1847)?

Antwoord: — De houding is verschillend in de verschillende landen. — In Engeland, Frankrijk en België, waar de bourgeoisie heerst, hebben de kommunisten voorlopig nog een gemeenschappelijk belang met de verschillende democratische partijen, en wel te groter, naar mate de democraten in de overal door hen bepleite socialistische maatregelen dichter bij de doeleinden der kommunisten komen, d.w.z. hoe duidelijker en beslister zij de maatregelen van het proletariaat verdedigen en hoe meer zij het proletariaat steunen. In Engeland b.v. staan de, uit arbeiders bestaande Chartisten oneindig veel dichter bij de kommunisten dan de democratische kleinburgers of z.g. radikalen.

In Amerika, waar de democratische staatsregeling is ingevoerd, zullen de kommunisten moeten samenwerken met de partij, die deze staatsregeling tegen de bourgeoisie wil richten en er in het belang van het proletariaat gebruik van maken, d.w.z. met de agrarische nationale hervormers.

In Zwitserland zijn de radikalen, ofschoon zelf nog een gemengde partij, toch de enigen, met wie de kommunisten zich kunnen inlaten, en onder deze radikalen zijn weer die van Waadtland en Genève het vooruitstrevendst.

In Duitsland staat men pas vóór de beslissende strijd tussen de bourgeoisie en de absolute monarchie. Maar aangezien de kommunisten niet eerder op de beslissende strijd tussen henzelf en de bourgeoisie kunnen rekenen, vóór de bourgeoisie heerst, zo schrijft het belang der kommunisten voor, dat zij de bourgeois zo spoedig

mogelijk aan de macht helpen brengen om hen zo spoedig mogelijk weer ten val te brengen. Tegenover de regeringen moeten dus de kommunisten steeds voor de liberale bourgeoisie partij kiezen, en er slechts voor oppassen, de zelf-misleiding der bourgeoisie te delen of aan hun verleidelijke verzekeringen over de heilzame gevolgen van de overwinning der bourgeoisie voor het proletariaat geloof te schenken. De enige voordelen, welke de overwinning der bourgeoisie aan de kommunisten zal bieden, zullen bestaan: — 1, in verschillende koncessies, die de verdediging, bespreking en verbreiding van hun beginselen voor de kommunisten gemakkelijker zullen maken en daarmee de vereniging van het proletariaat tot een nauw aaneengesloten, strijdvaardige en georganiseerde klasse, en 2. — in de zekerheid, dat van de dag af, waarop de absolute regeringen vallen, de strijd tussen bourgeois en proletariër aan de beurt komt. Van die dag af zal de partijpolitiek der kommunisten dezelfde zijn als in de landen, waar de bourgeoisie tans heerst.

FRIEDRICH ENGELS'
Rede aan het Graf van Karl Marx op de
Begraafplaats te Highgate
(17 Maart 1883)

Op 14 Maart, des namiddags kwart voor drie uur, heeft de grootste der levende denkers opgehouden te denken. We hadden hem ter-nauwernood twee minuten alleen gelaten; toen we weer binnen kwamen, vonden we hem in zijn leunstoel ingeslapen — maar voor altoos.

Wat het strijdvaardige Europese en Amerikaanse proletariaat, — wat de wetenschap der historie aan dezen man heeft verloren, is niet te beseffen. Spoedig zal de leemte, die de dood van dezen geweldige heeft veroorzaakt, worden gevoeld.

Zoals Darwin de wet van de ontwikkeling der organische natuur heeft ontdekt, zo ontdekte Marx de ontwikkelingswet der menselijke geschiedenis: — het tot dusverre onder ideologische woekerplanten verborgen feit, dat de mensen vóór alles eerst moeten eten, drinken, wonen, zich kleden, vóórdat zij politiek, wetenschap, kunst, godsdienst enz. kunnen beoefenen; — dat dus de produktie van de direkte, stoffelijke levensmiddelen, en daarmee de, op verschillende tijdstippen bereikte trap van ontwikkeling van een volk of van een tijdvak de grondslag vormt, waaruit zich de staats-inrichting, de rechts-opvattingen, de kunst en zelfs de godsdienstige voorstellingen van de betreffende mensen hebben ontwikkeld en waaruit zij dus ook moeten worden verklaard, — en niet omgekeerd, zoals tot nu toe is geschied.

Doch dit is niet alles. Marx ontdekte ook de bijzondere bewegingswet der huidige kapitalistische produktiewijze en der, hierdoor voortgebrachte burgerlijke maatschappij. Met het ontdekken van de meerwaarde was hier plotseling licht geschapen, terwijl alle

vroegere onderzoekingen, zowel van de burgerlijke economen als van de socialistische critici, in het duister waren verdwaald.

Twee van dergelijke ontdekkingen zouden voor één leven al voldoende zijn geweest. Reeds is gelukkig de man, wien het is vergund, er slechts één van die aard te doen. Maar op elk afzonderlijk gebied, dat Marx aan onderzoek onderwierp, — en deze gebieden waren zeer talrijk, en geen enkele heeft hij slechts vluchtig aangeraakt, — op elk gebied, zelfs op dat der wiskunde, heeft hij zelfstandige ontdekkingen gedaan.

Zo was de man der wetenschap. Maar dit was nog lang niet de helft van den man. De wetenschap was voor Marx een zich historisch bewegende, een revolutionaire kracht. Hij kon zuivere vreugde gevoelen bij een nieuwe ontdekking in een-of-andere-theoretische wetenschap, welker praktische toepassing misschien nog volstrekt niet was te voorzien; een gans andere vreugde ondervond hij, wanneer het ging om een ontdekking, die onmiddellijk revolutionair ingreep in de industrie, in de historische ontwikkeling in het algemeen. Zo heeft hij de ontwikkeling der uitvindingen op het gebied der electriciteit en op het leest nog die van Marcel Deprez *), nauwkeurig gevolgd.

Want Marx was vóór alles revolutionair. Op de een-of-andere wijze meewerken aan de omverwerping van de kapitalistische maatschappij en de hierdoor geschapen staats-inrichtingen, — medewerken aan de bevrijding van het moderne proletariaat, waaraan hij het eerste het bewustzijn van zijn eigen toestand en zijn behoeften had gegeven, — dat was zijn werkelijke levens-roeping. De strijd was zijn element. En hij heeft gestreden met een harts-tocht, een taaiheid, een sukses als weinigen. De eerste „Rheinische Zeitung“ (1842), de Parijse „Vorwärts“ (1844), de „Brüsseler Deutsche Zeitung“ (1847), de „Neue Rheinische Zeitung“ (1848—'49), de „New York Tribune“ (1852 tot 1861), — dan strijd-brochures in menigte, arbeid in verenigingen te Parijs, Brussel

---

*) Marcel Deprez (1843—1918), Frans ingenieur en wiskundige, schrijver van de eerste verhandelingen over het overbrengen van elektrische energie op grote afstanden. — R e d.

en Londen, totdat eindelijk de grote „Internationale Arbeiders-Associatie" *) als bekroning van het geheel ontstond, — waarlijk, het was weer een resultaat, waarop de grondlegger trots kon zijn, zelfs al had hij ook niet meer tot stand gebracht.

En daarom was Marx de meest gehate en ergst belasterde man van zijn tijd. Regeringen, absolutistische zowel als republikeinse, zetten hem over de grens; bourgeois, zowel konservatieve als ultrademokratische, wedijverden met elkaar om hem met lasterende leugens te vervolgen. Hij veegde dit alles weg, alsof het spinrag was, — lette er niet op, — antwoordde alleen, als het volstrekt moest. En hij is gestorven — vereerd, bemind, betreurd door millioenen van revolutionaire medewerkers, die van de Siberische mijnen af over geheel Europa en Amerika tot die in Kalifornië wonen, en, — zou ik vermetel willen zeggen: — mag hij ook nog menig tegenstander hebben, zo heeft hij toch nauwelijks meer een enkelen persoonlijken vijand.

Zijn naam zal door de eeuwen heen voortleven, en eveneens zijn werk.

Verschenen in de Züricher „Sozialdemokrat",
Nr. 13 van 22 Maart 1883. **)

---

*) De Eerste Internationale. — R e d.

**) De te Zürich, in Zwitserland uitgegeven „Sozialdemokrat" was tijdens Bismarck's „socialisten-wet" het orgaan van de Duitse sociaal-democratie. - R e d.

LIJST VAN VREEMDE WOORDEN.

- Absoluut** — onvoorwaardelijk. **Absolute regering** — regering, die niet is gebonden aan grondwet of parlement.
- Adopteren** — als eigen aannemen.
- Agrarisch** — de landbouw betreffend.
- Antiek** — het tijdperk betreffend, waarin de gehele samenleving berustte op de slavernij.
- Aristocratie** — woordelijk vertaald: macht van de besten; in de middeleeuwen en daarna: de adel.
- Assignaten** — staats-schuldbewijzen, elk tot bepaalde, grotere of kleinere bedragen.
- Associatie** — vereniging.
- Barbaars** — onbeschaafd; in wetenschappelijke zin de benaming van de maatschappij, die het midden houdt tussen de meest oorspronkelijke (primitieve) en de antieke maatschappij.
- Bourgeois-regime** — regeringsstelsel der bourgeoisie.
- Centraliseren** — verzamelen om een middelpunt.
- Chartisten** — aanhangers van de Engelse arbeidersbeweging tussen de jaren 1836 en 1855.
- Chemisch** — scheikundig.
- Demagogie** — misleiding van het volk door verkeerde, maar schoonklinkende redeneringen.
- Demokraat** — aanhanger van een staatsvorm, waarin de politieke macht naar het uiterlijk behoort aan het gehele volk.
- Demokratie** — een regeringsstelsel, waarin de politieke macht naar het uiterlijk behoort aan het gehele volk.
- Demokratisch** — in overeenstemming met de democratie.
- Diktatuur** — overheersing door een enkele, onverantwoordelijke, door geweld aan het roer gekomen, zich door geweld handhavende macht.
- Egoïsme** — zelfzuchtigheid, baatzucht.
- Energiek** — uiterst krachtig.
- Exploitatie** — uitbuiting.
- Exploiteren** — uitbuiten; met hoop op winst gebruiken.
- Feodaal** — betreffend een maatschappelijke toestand, waarin de maatschappelijke en de politieke afhankelijkheid berust op het in leen krijgen van grond.
- Filisters** — kleingeestige klein-burgers.
- Financiers** — personen, die de geldmarkt beheersen.
- Formule** — samenvatting van een redenering in zo weinig mogelijk woorden of tekens.
- Formuleren** — in een formule samenvatten, — in zo weinig mogelijk woorden mededelen.
- Hiaat** — leegte.
- Idee** — denkbeeld.
- Ideaal** — aan een denkbeeld beantwoordend.
- Idealistisch** — een denkbeeld nastrevend; — in de wijsbegeerte: bovennatuurlijk, — het denken beschouwend als de oorsprong van alle dingen en gebeuren.
- Ideologie** — samenvatting van denkwijzen.
- Ideoloog** — aanhanger, verdediger van een bepaalde ideologie.
- Ignoreren** — geen rekening houden met; als niet bestaande beschouwen.
- Illusie** — waan, dwaling.

- Imperialistisch** — betrekking hebbend op een „imperium” (rijk), — op het nastreven van het tot stand brengen van een imperium, d.w.z. een gebied, dat door een enkele macht wordt beheerst. — In moderne zin: betrekking hebbend op het imperialisme, n.l. de laatste fase van het kapitalisme, met de monopolies (zie aldaar) als grondslag.
- Industrie** — fabriekmatige voortbrenging op grondslag van machines.
- Industriël** — een persoon, die een industrie beoefent; — de industrie betreffend.
- K.P.d.S.U.** — Kommunistische Partij der Sowjet-Unie.
- Katechismus** — uiteenzetting van een leer in de vorm van vragen en antwoorden.
- Koncentreren** — op-een-hopen, samen-vatten in enkele handen.
- Koncessie** — toegeving, — afstand van rechten.
- Konklusie** — gevolgtrekking.
- Konsekwentie** — logisch onvermijdelijk gevolg.
- Konstitutioneel** — in overeenstemming met een konstitutie (grondwet).
- Majoraat** — bevoorrechte erf-opvolging van de eerstgeborene ten opzichte van het onverdeelbaar erfgoed.
- Manufaktuur** — groot-bedrijf met overwegende handen-arbeid.
- Mechanisch** — werkend als een machine.
- Monopolie** — alleen-bezit, alleen-beheersing; de instelling, de macht, die een gehele tak van bedrijf, een geheel gebied enz. beheerst.
- Monopolistisch** — een monopolie betreffend, verdedigend.
- Patriarchaal** — in overeenstemming met de heerschappij van het gezins-hoofd.
- Privilege** — voorrecht.
- Progressief** — vooruitstrevend; — **progressieve belasting** — een belasting, die percentsgewijze hoger wordt naar gelang het belastbare inkomen of vermogen groter wordt.
- Proklameren** — afkondigen.
- Materiël** — stoffelijk.
- Prostitutie** — handel in geslachtelijke gemeenschap.
- Realiseren** — tot realiteit, tot werkelijkheid maken.
- Reaktionair** — behoudend, terug strevend naar de toestanden van het verleden.
- Regulering** — regeling.
- Revolutie** — omwenteling, verandering met schokken, of met geweld.
- Revolutionair** — betrekking hebbend op, strevend naar revolutie; een persoon, die naar revolutie streeft.
- Revolutioneren** — omwentelen.
- Soeverein** — heerser.
- Stadium** — tijdvak, meervoud: stadia.
- Ultra** — alles te-boven gaand.
- Universeel** — algemeen.
- Utopie** — door de fantasie ontworpen toekomstbeeld der maatschappij, voor welks verwerkelijking de voorwaarden in de werkelijkheid ontbreken.
- Utopistisch** — in overeenstemming met, strevend naar het verwerkelijken van een utopie.
- Voor-imperialistisch** — betreffend de toestand vóór het bestaan van het imperialisme (in moderne zin).
- Voor-monopolistisch** — betreffende de toestand vóór het bestaan van monopolies.

MARXISTISCHE BIBLIOTHEEK

- 1 Marx-Engels, Het Communistisch Manifest . . f 0.25
3. Lenin, Karl Marx. . f 0.25
4. Lenin, De kinderziekte van het Communisme (de link-sche strooming) . . f 0.45
5. Lenin, Staat en Revolutie, f 0.45
6. J.W. Stalin, Over de grondslagen van het Leninisme f 0.40
7. Fr. Engels, De ontwikkeling van het socialisme van Utopie tot Wetenschap. f 0.40
8. Lenin, De prol. revolutie en de renegaat Kautsky f 0.40
9. Karl Marx, Loonarbeid en Kapitaal . . . . . f 0.30
10. Karl Marx, Loon, Prijs en Winst . . . . . f 0.30
11. J. W. Stalin, Eenige vraagstukken v.h. Leninisme f 0.30
12. Lenin, Over de Commune van Parijs . . . . . f 0.30
13. Karl Marx, Kritiek op het program van Gotha. f 0.25
14. Fr. Engels, Ludwig Feuerbach en het einde der Duit-sche klassieke filosofie f 0.25
15. Lenin, Het imperialisme als hoogste stadium van het kapitalisme . . . . . f 0.45